

DRUŽBENA GIBANJA: UVOD

OXFORD CONCISE DICTIONARY OF SOCIOLOGY. GORDON MARSHALL, 94

Družbeno gibanje (v nadaljevanju DG) je organiziran poskus pomembnega števila ljudi, da spremenijo (ali se upirajo spremembi) nek pomemben vidik družbe. Termin je najprej uporabil Henri de Saint-Simon v Franciji ob prelomu iz osemnajstega v devetnajsto stoletje, da bi označili gibanja družbenih protestov, ki so se pojavila v Franciji in se kasneje razširila v druge države in so se nanašala na nove politične sile, ki so se upirale obstoječemu stanju.

Danes se termin najbolj pogosto nanaša na skupine ali organizacije zunaj prevladujočega političnega sistema. Ta gibanja se sedaj imenujejo "nova družbena gibanja" so postala v zadnjih desetletjih pomemben vir političnih sprememb. Sociologi raziskujejo izvor teh gibanj, način rekrutiranja, organizacijsko dinamiko in njihov vpliv na družbo. Razlikovati jih moramo od kolektivnega vedenja. Družbena gibanja imajo namen in so organizirana, kolektivno vedenje pa je kaotično in naključno. Primeri družbenih gibanj so GLTBQ, ekološka, feministična in gibanja za človekove pravice.

Družbena gibanja so ključen element žive demokracije in so lahko katalizator demokracije v avtoritarnih družbah. Družbena gibanja imajo specifične cilje, formalno organizacijo, in neko stopnjo kontinuitete. Delujejo zunaj regularnih političnih kanalov družbe, vendar lahko penetrirajo globoko v kroge politične moči kot interesne skupine. Cilji so lahko zelo preprosti ali pa globalni. Lahko so revolucionarna (antisistemska) ali pa reformistična (sistemska). Pod široko mrežo družbenega gibanja lahko delujejo manjše organizacije, ki lahko delujejo zelo neodvisno in včasih povzročajo zmedo ali konflikte znotraj samega gibanja.

Zgodnja tipologija družbenih gibanj, ki jo je razvil David F. Aberle razvršča družbena gibanja vzdolž dveh dimenzij:

1. fokus spremembe, ki jo želimo (družba ali posameznik) in
2. količina spremembe (delna ali v celoti).

Štiri kategorije so nastale iz te klasifikacije:

- a. transformativna (ki imajo cilj v restrukturiranju celotne družbe),
- b. formativna (ki imajo namen spremeniti le omejen del obstoječega reda),
- c. odrešilna (ki ljudi želijo voditi stran od koruptivnega načina življenja) in
- d. alternativna (ki želijo spremeniti le določeno navado posameznega člana - AA).

Prvi dve se nanašata na spremembe družbe, drugi dve pa na spremembe vedenja posameznika. Sociologijo (in socialno delo) zanimajo družbena gibanja zaradi izziva, ki jih pomenijo za posamezne družbe.

GIDDENS: SOCIOLOGY, POLITY PRESS, 1993 (SEC. ED.) (STR. 642-648)

Družbena gibanja so fluidna tvorba z mnogimi pojavnimi oblikami, zato so opredeljena večinoma zelo ohlapno. So kolektivna dejavnost z nedefiniranim, vendar signifikantnim številom članstva. Lahko delujejo tako, da so organizirana v manjše organizacije z različno stopnjo samostojnosti, redkeje pa se zgodi, da bi se obstoječe organizacije formirale v gibanje. Razlikovati jih je potrebno od kolektivnega vedenja, ki je kaotično in naključno, gibanja pa imajo namen, cilje in so organizirana (Marshall 1994:489). Meje med družbenimi gibanji in formalnimi organizacijami so včasih zabrisane, ker gibanja lahko prevzamejo birokratske značilnosti. Ni jih vedno mogoče ločiti od interesnih skupin ali skupin pritiska. Nekatera delujejo znotraj zakonskih okvirov držav, druga so ilegalna ali podzemne skupine. Družbeno gibanje se lahko pojavi brez posebnega povzročitvenega incidenta. Lahko povzroči napetosti in ne samo odgovarja nanje. Družbena gibanja niso le spontan odziv na neenakosti in krivice, temveč razvijajo poglede in strategije, kako bi jih premagali. Ne moremo jih razumeti kot izolirane oblike združevanj. Namenoma nasprotujejo že vzpostavljenim organizacijam, včasih pa so v nasprotju z drugimi, rivalskimi gibanji. Ponavadi si postavijo cilje in oblikujejo interese, vedno pa imajo stališča in ideje, ki jim nasprotujejo.

Definicija DG: kolektivna namera nadaljevati skupni interes ali zavarovati skupni cilj skozi kolektivno akcijo zunaj sfere vzpostavljenih institucij. Definicija mora biti široka zaradi variacij med različnimi tipi DG. Nekatera so majhna - nekaj ducatov članov, nekatera pa milijonska. Nekatera delujejo znotraj zakonskih okvirov držav, v katerih delujejo, druga so ilegalna ali podzemne skupine. Pogosto so zakoni spremenjeni zaradi teh gibanj (v celoti ali delno). Meje med DG in formalnimi organizacijami so včasih zabrisane, ker gibanja lahko prevzamejo birokratske značilnosti. Družbena gibanja tako lahko prevzamejo formalno obliko, manj pa je verjetno, da bi organizacije prerastle v družbeno gibanje. Ni vedno mogoče ločiti DG od interesnih skupin (ali skupin pritiska).

Teorije DG:

Teorije revolucij se prekrivajo s teorijami DG. Neil Selmers razlikuje šest pogojev za nastanek kolektivne akcije na splošno in za DG posebej:

1. **Strukturna koristnost** (posledičnost, uporabnosti) se nanaša splošne družbene pogoje, ki promovirajo ali ovirajo oblikovanje družbenih gibanj različnih tipov.
2. **Strukturne napetosti** se nanašajo na napetosti, ki producirajo konfliktne interese znotraj družbe. Negotovosti, anksioznosti, dvoumnosti ali direktni spopadi ciljev, so izrazi takšnih napetosti. Viri napetosti so lahko splošni ali pa specifični za določeno situacijo.
3. **Generalizirana verovanja** (prepričanja). DG se ne razvijejo preprosto kot odgovori na anksioznost ali sovražnost. Oblikuje jih vpliv različnih, določenih ideologij, ki kristalizirajo zamere, stiske in sugerirajo poti akcije, ki si bo prizadevala za njihovo odstranitev, popravo.
4. **Povzročitveni faktorji** so dogodki ali incidenti, ki sprožijo direktno akcijo s strani tistih, ki so vključeni v gibanje.

5. -Če kombiniramo te štiri faktorje, lahko vodijo tudi v cestne nemire ali izbruhe nasilja, ne vodijo pa v ustanovitev družbenega gibanja, razen če ne obstaja **koordinativna skupina**, ki se mobilizira za akcijo. Vodstvo in neke vrste sredstva za redno komunikacijo med udeleženci skupaj z zagotovljenim financiranjem in materialnimi viri so potrebni, da DG obstoja.
6. -Način, na kateri DG obstoja ali se razvija je močno odvisno od **delovanja socialne kontrole**. Vladajoče avtoritete lahko intervenirajo z uporabo nasilja in ovir, kar je spodbudilo nastanek DG.

Alain Touraine (v Giddens – zgornja referenca) izpostavi, da je poudarek DG na **aktivizmu pri doseganju ciljev**. Moderne družbe so označene z zgodovinskostjo (historicity). To je pogled, po katerem znanje o družbenem napredku uporabljamo zato, da se preoblikujejo družbeni pogoji naše eksistence. Touraine bolj zanimajo cilji, ki jih DG zasleduje, kot pa ozadje pogojev, ki so izzvali DG. DG niso samo spontan odziv na neenakosti in krivice, temveč razvijajo poglede in strategije, kako bi jih premagali. Ne moremo jih razumeti kot izolirane oblike združb. Namenoma se razvijajo v antagonizmu z drugimi organizacijami. Ponavadi imajo neke cilje in interese, za katere se zavzemajo, vedno pa imajo poglede in ideje, proti katerim so.

Ostale teorije DG ne posvečajo dovolj pozornosti temu, kako DG oblikujejo cilje v odnosu do drugih organizacij ali gibanj, ki imajo drugačne ideje. Touraine predlaga, da DG proučujemo v kontekstu polja njihove akcije, to je odnosa med DG in silami oz. vplivi proti katerim je uperjeno..

Touraine navede primerjalne razlike med gibanji in strankami ali organizacijami (V **SOCIOLOGIJA NOVIH DRUŽBENIH GIBANJA. RADNIČKA ŠTAMPA, BEOGRAD, 1983, STR. 10**):

- a) Stranke ali organizacije so bolj čvrsto organizirane, imajo stalno članstvo, ki ga lahko identificiramo. Pripadati gibanju pomeni deliti iste poglede in doktrine, to izražati v političnih debatah in biti pripravljen občasno delovati v aktivnostih.
- b) Z razliko od političnih strank, ki so direktno angažirane v borbi za oblast, deluje gibanje na bolj difuzni ravni. Uspešno gibanje deluje tako, da ustvarja predpogoje za spremembo politike ali režima tako, da delno ali v celoti postavi pod vprašaj legitimnost obstoječega političnega sistema in ustvarja atmosfero za različna mišljenja in alternative.

Kar približuje gibanje in organizacije ali stranke so tendence gibanj, da iz sebe ustvarijo vsaj eno ali več političnih organizacij, ali pa da zavzamejo ali preoblikujejo eno od obstoječih političnih institucij, da bi svojo politično akcijo naredila bolj učinkovito. Razume se, da je uspeh DG odvisen od dveh redov dejavnikov:

1. Od sposobnosti, da oblikuje idejno platformo, ki bo spodbudila entuzijazem in politično aktivnost širokih množic;
2. od sposobnosti gibanja da ustvari ugodne politične instrumente (organizacije) za uresničenje svojih ciljev.

Torej ima DG poleg borbe za družbene spremembe tudi svojevrsten odnos do oblasti.

Bottomore (ista referenca, str. 11) razlikuje tri faze v razvoju DG.

1. V prvi fazi DG predstavljajo edino učinkovito sredstvo za izražanje prizadevanja za družbene spremembe (to je obdobje borbe za osnovne človekove pravice).
2. Druga faza nastane, ko dosežki reprezentativne demokracije, občā in enaka volilna pravica, svobodne volitve in dr., pretijo zmanjšanje pomembnosti politične akcije mimo formalne institucionalne sfere.
3. Tretjo fazo označuje značilen porast DG kot več ali manj trajna oblika političnega življenja v zahodnih demokracijah.

BILTON:INTRODUCTORY SOCIOLOGY STR. 312-317

Viri socialnih razlik (razen razreda) lahko igrajo pomembno vlogo družbene identitete in zato zagotavljajo potencialno osnovo za politično identiteto in akcijo. Ko se izkušnje spremenijo, ker se je spremenila socialna struktura, se družbeni akterji soočajo s problemom, kateri alternativni okviri so na razpolago za smiselno razlago njihovih družbenih položajev in za ponovno delitev ali konstrukcijo novih političnih identitet. Rešitev za to lahko pride od zgoraj, od politikov ali političnih strank, v obliki ideološke mobilizacije. Lahko pa pride od spodaj, generirajo pa jo socialni akterji in družbena gibanja, ki so drugačna oblika politične mobilizacije in viri individualne ter kolektivne identitete. Kriesi (et. al.: *New social movements in Western Europe: Comparative perspectives*, London, University College London press, 1995.) razlaga pojav novih družbenih gibanj kot zvezo s postopno toda temeljito transformacijo konfliktne strukture sodobnih družb, ki marginalizirajo stara družbena razlikovanja ali pa povzročajo njihovo nerelevantnost. Pojava novih družbenih gibanj zato pomeni lahko novo fazo moderne ali pa celo kvalitativni preskok onstran modernosti.

Značilna razlika sodobnih družb je, da meje družbenih prepadov ali konfliktov še obstajajo, vendar to niso več delovno mesto ali razred, družbeni konflikti so se prestavili v civilno družbo in neekonomsko, nerazredno obliko razkola in identitete. Glede na mnoge teoretike, gre za bolj fragmentiran značaj modernih družb, ki nima enega samega fokusa, temveč obstaja pluralnost bojov in hkrati obstoječih gibanj, nihče od teh pa nima prednosti ali je bolj pomemben kot ostali. Nova družbena gibanja (v nadaljevanju NDG) reflektirajo to fragmentiranost. So v centru nove politike identitet, ki jih ne generira skupen interes razredne pozicije ali izkušnje iz dela. Tarča njihovega nasprotovanja ni kapitalistična družba ali kapitalistični družbeni odnosi, pritožujejo se na osnove kolektivne identitete, ki lahko prekoračijo meje razreda ali se nanj ne morejo reducirati - spolna identiteta, seksualna identiteta, ekologija ali karkoli. Nekatera so globalna in prekoračujejo tudi meje nacionalnih držav. Npr. žensko gibanje vključuje vse ženske.

Nekateri pravijo, da NDG nadomeščajo razredna, kot potencialni princip transformacije in novega družbenega reda. Paziti moramo, da NDG ne vidimo kot univerzalno obliko tega, kar prihaja. Ne moremo predpostavljati, da razred ne igra nobene vloge več pri oblikovanju političnih identitet in združevanj. Materialna neenakost se povečuje.

NDG niso vsa enaka. V nobenem pomenu niso unificiran, homogen družben in političen fenomen. Obstaja zaznavna razlika v njihovih ideologijah, stilu organiziranja in političnih strategijah, nekateri vključujejo konvencionalne politične kanale, drugi uporabljajo direktno akcijo, tretji pa uporabljajo oboje, parlamentarne in izvenparlamentarne strategije. Obstajajo velike razlike znotraj NDG med fundamentalisti in realisti. Signifikanten faktor je tudi odziv države in vzpostavljenih političnih strank in na strategije, ki jih uporabljajo proti NDG. Te se razlikujejo od družbe do družbe in od gibanja do gibanja, z izhodišči inkorporacije in integracije pa se soočajo vsa NDG.

**SOCIAL MOVEMENTS. CRITIQUES, CONCEPTS, CASE-STUDIES. ED.
STANFORD M. LYMAN, MACMILLAN, LONDON.**

Rudolf Heberle: Social movements and social order (str.49-60)

Nastanek družbenega gibanja je znak nesoglasja z obstoječim družbenim redom. Prava družbena gibanja imajo cilj spremeniti družbeni red. Nastajajo torej med ljudmi, ki niso zadovoljni z obstoječim družbenim redom. Nezadovoljstvo nastane takrat, ko ljudje mislijo, da obstoječe norme in vrednote niso več najboljše ali edine možne norme in vrednote. Družbeni red je mogoč, ko osnovne vrednote in temeljne norme sprejemajo vse skupine in če določene vrednote in kode spoštujejo tudi tisti, ki jih ne prepoznavajo kot veljavne zase. To je temeljni smisel za skupnost, ki omogoča vzdrževanje nekega družbenega reda. Družbena gibanja lahko torej pod določenimi pogoji predstavljajo nevarnost za družbeni red. Če dominantna manjšina na oblasti ne želi sprejeti sprememb, se bodo te morale dogoditi z akcijo drugih skupin - družbenih gibanj. V takšnih situacijah so družbena gibanja tista, ki varujejo družbo pred razpadom. Ker delujejo v skladu s tendencami družbenih sprememb, ki so imanentne dani družbi, zato jih je težko zatreti. Represija lahko rezultira le v visoki stopnji komformnega vedenja ali v iluziji povrnjene socialne solidarnosti. Represija manjšine na oblasti je rezultat strahu, ki nastane na šibkostih. V družbah, kjer gre za močan občutek skupnosti, ne razumejo svobodno in javno izražanje različnih mnenj kot nevarno za družbeni red vse dokler so nosilci različnih mnenj pripravljeni poslušati in pošteno razpravljati.

Podobno lahko obstaja več družbenih gibanj znotraj neke družbe, ne da bi to predstavljajo nevarnost za obstoječo družbo, če se spoštujejo kot člani širše družbe, s katerimi so pripravljeni razpravljati in iskati skupne rešitve. To je možno toliko časa, dokler se politična akcija razume kot sredstvo in ne kot cilj. Lahko torej rečemo, da družbena gibanja in politične stranke, ki ne mislijo, da posedujejo absolutno resnico, ne predstavljajo nevarnosti za družbeni red.

Herbert Blumer: Social Movements 60-84

DG so kolektivne združbe za vzpostavljanje novega načina življenja. Svojo motivacijsko moč na eni strani dobivajo iz obstoječih oblik življenja in na drugi strani iz želja in upanj po novi obliki oz. sistemu življenja. Na začetku je DG slabo organizirano, amorfno in brez oblike,

kolektivno vedenje je enostavno in mehanizmi interakcije so elementarni in spontani. Ko se razvija, začne prevzemati značilnosti družbe. Prevzame organizacijo in obliko, telo navad in tradicij, vzpostavi vodstvo, naredi delitev dela, družbena pravila in vrednote, na kratko, razvije kulturo, socialno organizacije in nove sheme življenja.

Splošna gibanja (delavsko, mladinsko, žensko, mirovno) nastajajo zaradi velikih sprememb v vrednotah, to so spremembe, ki jih lahko imenujemo tudi kulturni nanosi. To velja za splošne premike v idejah ljudi o samih sebi, njihovih pravicah in privilegijih. Skozi čas lahko veliko ljudi razvije nove poglede o tem, do česa so upravičeni. Nastaja potreba po novem setu vrednot, ki vplivajo na ljudi na način, kako gledajo na lastna življenja. Primeri so npr. nove vrednote zdravja, svobodno izobraževanje, emancipacija žensk, novi pogledi na otroke, povečan prestiž znanosti. Nove koncepcije samih sebe, ki jih razvijejo ljudje, se ne prilagajajo položaju, ki ga zasedajo v njihovem življenju. Pridobijo nove dispozicije in interese in postanejo bolj občutljivi, nezadovoljstvo doživljajo, kjer ga prej niso. Ta nova percepcija sebe pa je nedoločna in nesigurna, vedenja niso utrjena.

Splošna gibanja so neorganizirana, imajo splošen cilj (emancipacija žensk), nimajo jasnega članstva, jih nihče ne vodi. Deluje na širokem razponu od doma, preko zakona, šolstva, industrije, politike itd.. So občasna, dobijo polet v nekem trenutku in ga nato izgubijo. Na nekem področju zmagajo, na drugem izgubijo. Napredek ni enak vloženi energiji.

Specifična družbena gibanja imajo dobro definiran cilj, znano in sprejeto vodstvo, organizacijo in strukturo in "mi-zavest". Oblikuje tradicionalna telesa, set vrednot, filozofijo, set pravil in pričakovanj. Člani oblikujejo lojalnost in povezave. Razvijejo delitev dela. To se razvija s tokom dogodkov, ni vzpostavljeno v naprej.

Pomembna je ta razvojna dimenzija. Ima različna obdobja:

1. razvojno, 2. agitacijsko, 3. razvoj skupnega duha Esprit de Corps: znotraj skupinske in zunaj skupinske relacije; neformalno prijateljstvo; ceremonialno vedenje), 4. razvoj morale, 5. razvoj skupinske ideologije, 6. vloga taktiziranja.

Vrste gibanj:

Reformno in revolucijsko delujeta na spremembi družbenega reda in institucij. Razlikujeta se v pomembnosti ciljev: reformna se nanašajo na specifično fazo ali določeno področje obstoječega družbenega reda. Revolucionarna delajo na restrukturiranju celotnega družbenega reda.

Ekspresivna gibanja ne iščejo sprememb družbenega reda ali sprememb v institucijah. Gre za ekspresivno vedenje, ki pa lahko ima učinke na osebnosti posameznikov ali značaju družbenega reda.

Oživitvena, *obnovitvena* gibanja in *nacionalistična* gibanja imajo mešan karakter. V prvih ljudje idealizirajo preteklost. So ponavadi odgovor na frustriranost. Tudi pri nacionalističnih je preteklost gloričirana.

ŽENSKO GIBANJE

Vprašanje, ki si ga je potrebno zastaviti na začetku je, ali je umestno govoriti o ženskem gibanju za opisovanje domačega dogajanja. Teoretske konceptualizacije družbenih gibanj segajo na prelom 18. stoletja. Najprej termin uporabi Saint-Simon (Marshall 1994:489) za oznako družbenih protestov, ki se pojavijo kot odgovor na obstoječe stanje. Danes obstajajo razlike v opredelitvah družbenih gibanj zaradi raznovrstnosti njihovih pojavnih oblik. Dokaj enotne so opredelitve o tem, kdaj lahko govorimo o družbenem gibanju. Gre za delovanje, ki je uperjeno proti ali se zavzema za spremembe nekega določenega vidika družbe ali sistema v celoti. Gibanja so torej revolucionarna ali reformistična. (ibid.:490) Cilji delovanja so lahko zelo preprosti ali pa globalni. Konsenz je najti tudi v tem, da se družbena gibanja nanašajo na skupine ali organizacije, ki delujejo izven prevladujočega političnega sistema, torej izven vzpostavljenih in registriranih političnih strank ali njihovih formalnih povezav, vendar se z njimi lahko povezujejo, iz njih izhajajo ali pa vanje prerastejo (Jary&Jary 1991:588). So ključen element demokracije in delujejo večinoma zunaj državnih institucij ali ustaljenih poti političnega delovanja, vendar lahko sežejo globoko v centre politične moči (Marshall 1994).

V 19. stoletju je bilo žensko gibanje najbolj razvito v ZDA in je služilo kot model gibanjem drugje. V letih 1830 do 1850 je bilo močno povezano z anti-suženjskim gibanjem. Ker pa ženske niso imele političnih pravic, niso mogle s svojimi zahtevami proti suženjstvu vplivati na politiko. Ni jim bilo dovoljeno sodelovanje na Svetovni protisuženjski konvenciji v Londonu 1840 in to jih je vzpodbudilo, da so se bolj direktno začele boriti proti diskriminaciji žensk. Leta 1848 so napisale *Deklaracijo svojega nazora* (Declaration of sentiments) po vzoru Ameriške deklaracije neodvisnosti. Angleške sufražetke so podpisovale peticijo, ki je bila v angleškem parlamentu zavrnjena. Ustanovile so National Society for Women's Suffrage. Gibanje je zajelo tudi Američanke in na začetku 1900 je bilo veliko cestnih pohodov za pravico do glasovanja. Leta 1908 se je demonstracij v Londonu za žensko volilno pravico udeležilo pol milijona ljudi. Gibanje je medtem nastalo po vseh evropskih državah, Novi Zelandiji in Avstraliji. (ibid.:185)

Maggie Humm (1992) pravi, da se gibanje začne z zahtevami, ki jih Mary Wollstonecraft napiše leta 1792 pod naslovom *A Vindication of the Right of Woman*, v kateri je analizirala psihološko in ekonomsko škodo, ki je bila storjena ženski s prisilno odvisnostjo od moških in izključenostjo iz javne sfere. Feminizem prvega vala je torej trajal vse od prvih pobud pa do konca druge svetovne vojne, nekatere avtorice ga štejejo vse do izdaje *Sex and Gender* Simone de Beauvoir. Prvi val ženskega gibanja se tiče vprašanj kot so enakopravnost in enakovrednost, materializem, ženski kolektivni in individualni socialni in politični interesi in samoopredelitev. Ženske so verjele, da bodo postale polne državljanke v spremenjenem mednarodnem redu, borile so se za enakopraven dostop do izobraževanja in služb, proti statusu, ki ga je imela ženska znotraj zakona in ga je pridobila s poroko. Prvi val je bil podoben ostalim političnim teorijam, ker je med drugim naslavljal tudi državo. Feminizem prvega vala je ustvaril novo politično identiteto žensk in zmagal pri zahtevah po ženskih zakonskih pravicah in javnem delovanju. Boj za volilno pravico, kasneje za družinske prejemke, kontracepcijo, splav in blaginjske pravice, se je odvijal skozi izpostavljanje tem, kot

so domače delo, celotna organizacija materinstva, zaščitne zakonodaje in ženskega pravnega statusa.

In ravno to so bile tudi teme boja slovenskih žensk, ki so se z njihovo obravnavo uvrstile na zemljevid širših svetovnih dogajanj, o čemer pričajo prva tri poglavja disertacije. Čeprav v samih začetkih gibanja ne moremo govoriti o posebni monožičnosti, pa ga ne moremo zanikati. Ženske aktivistke, so sebe uvrstile v gibanje, nekatere v emancipacijsko in druge v feministično, oboje pa so imele svoj odnos do ženskega vprašanja, ki so ga postavljale zato, ker so hotele doseči družbene spremembe. In ravno zato je ves čas šlo in gre še danes. Za ustvarjanje takšnega javnega in družbenega življenja, ki bo omogočalo svobodo za samoopredljevanje žensk. Takšne so bile njihove zahteve po svobodi, razpolaganju z lastnim telesom in lastno osebo, z bojem proti celibatu, za civilni zakon, razvezo ali proti svoji vlogi gospodinje in mater, kot sta bili konceptualizirani v javni morali in v njenih posledicah. Pri tem pa se dotaknemo še zadnje dihotomije med privatnim in javnim, ki je pomenila jasno delitev na moški in ženski svet.

Moderna je pomenila glavne premike v doživljanju javnih in privatnih svetov, družbenih odnosov in sebstva. Dvajseto stoletje je pomenilo pravo evolucijo javne sfere ne samo zaradi urbanizacije temveč tudi zaradi množičnega komuniciranja. Razvoj knjižnjega trga, telekomunikacij, virtualnih prostorov, še prej pa gledališča, radia in televizije je zaznamoval stoletje. Razvoj je omogočal tako zlitje v maso kot individualizacijo in samozavedanje. Problem ljudi postane način, kako se družiti in povezovati z drugimi, pri tem pa ohraniti svojo identiteto. V predmodernih časih so se odnosi odvijali v stabilnem kontekstu in so bili regulirani z različnimi pravili vedenja. Dinamični karakter modernosti pa nas sili k stalnemu vzpostavljanju odnosa do sebe ali lastnemu redefiniranju in spreminjanju identitet. Podobno je z zunanjimi kontakti, vedno znova je potrebno vzpostavljati odnos do drugih ljudi in do javnega življenja. Predmoderne socialne prakse so slonele na podobnosti ozadij in zunanosti udeleženi. Danes imamo opraviti s pluralnostjo osebnih podob in izgledov, različnost socialnih vlog se širi, odnosi so vse bolj kompleksni in specializirani. Včasih se je svet delil na znance in tujce, danes pa je potrebno vzpostaviti odnos do mnogih ljudi, čeprav se z njimi niti ne srečamo. Vzdržujemo veliko število neosebnihih kontaktov, ki so mnogokrat kontakti z birokracijo in institucijami. Kontakti se ne morejo več vršiti le znotraj istega družbenega sloja, temveč so nujni raznovrstni odnosi med različnimi ljudmi. Načini samoreprezentacije postajajo pomembni, zato je lastna identiteta življenjski projekt. (Bilton et al. 1996, Ule 2000) Javno je zato z modernizacijo začelo izgubljati pomen samo političnega in oblastnega prostora. Javna sfera, *polis* oz. *res publica* je bil v grških in rimskih časih prostor, kjer so se družili svobodni državljani. Moški in le oni sami, so lahko v javnosti kazali svoj pravi jaz in so lahko dosegali slavo in uspehe s tekmovanjem z drugimi. Ta prostor je bil strogo ločen od privatnega prostora, od družinske sfere, ki je bila telesna in je služila reprodukciji. Vendar pa se nihče ni mogel odpovedati privatni sferi, še več, od nje so bili odvisni. Tako sta bili svobodnim moškim dostopni obe sferi, nesvobodnim ženskam (in moškim) pa je bila na voljo le ena (Jenks 1998: 138). Z modernizacijo se širi pluralnost javnih sfer, ki ne pomenijo več le politiko in oblast, temveč so javno priznane tudi dejavnosti, ki so bile prej spregledane. Med javnim kot političnim in oblastnim prostorom in privatno domačnostjo se namreč nahaja

veliko število vmesnih prostorov, ki so jih v zgodovini zapolnjevale ženske in moški in so skozi čas pridobivali svojo legitimnost.

Ustvarja se obraten proces, domačnost postaja prostor sprostitve in svobode ter pravih vrednot. Sedaj se razcep med obema sferama nanaša na razcep med splošnimi in parcialnimi interesi. V tem smislu je država s svojim aparatom razumljena kot javna sfera in civilna družba s svojo značilno pluralnosjo je razumljena kot privatna sfera (ibid.: 139). To je bil tudi glavni razlog za to, da so bile ženske pripisane k privatnemu. Skozi zgodovino je bila namreč javna participacija žensk vedno prisotna, le k oblasti so lahko participirale le redko. Njihovo obsežno polje delovna je bila ravno nedržavna, civilna sfera. Bile so zdraviteljice, prerokinje, organizirale in vodile so gibanja in upore, delovale so skratka tam, kjer so mogle. Hkrati pa je bila skozi zgodovino sfera civilnega delovanja neprivlačna in razumljena kot privatno, zato je niso zapisovali, zgodovinarjev ni zanimala. Tako je bilo tudi skozi slovensko zgodovino, saj lahko iz mnogih virov spoznamo javno delovanje žensk, njihove moči in aktivnosti, ki pa so v zgodovinopisju popolnoma spregledane, ostali so le fragmenti, ki pa jih ne gre zanemarjati.